

Міністерство освіти і науки України
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

Кафедра біологічних основ фізичного виховання

Методичні рекомендації для лабораторних робіт
з «Анатомії з основами спортивної морфології»

Частина I
Остеоартрологія

Полтава – 2007

УДК 611: [612.017:796.015](072.2)

ББК 28.860 Я 73 + 75.02 Я 73

X20

Методичні рекомендації для лабораторних робіт з опорно-рухового апарату для студентів I курсу факультету фізичного виховання спеціальності, 0102 спеціальності 6010201 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини».

Упорядник О.В. Харченко.

Полтава: ПДПУ, 2007. 21с

Методичні рекомендації для лабораторних робіт із опорно-рухового апарату для студентів I курсу факультету фізичного виховання спеціальності 6010201 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» містить основні питання для підготовки до заліку.

Рекомендовано до друку вченою радою Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка, протокол № від 1.XI.2007р

Рецензенти: О.О Шерстюк – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри анатомії людини ВДНЗ України УМСА

В.М.Закалюжний – кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент, завідувач кафедри біології людини і тварин ПДПУ ім. В.Г.Короленка.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №1.

ТЕМА: АНАТОМІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ. ОСІ, ПЛОЩИНИ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА

Мета заняття. Засвоїти анатомічні терміни, що вказують положення та напрям частин тіла, а також терміни основних рухів. Набути орієнтацію в осях і площинах людського тіла.

Зміст і методика проведення заняття. Відповідно до даних вступної лекції, вказують на місце людини в природі. Далі розповідають про основи анатомічної термінології. Потім пояснюють найбільш поширені анатомічні терміни. Демонструючи на скелеті, хребцях, розпилах кісток і на живому, знайомлять з осями та площинами людського тіла, а потім з іншими термінами в таблиці. При цьому, підкреслюють, які з них мають значення в порівняльній анатомії. Далі демонструють студентам плечову кістку з проведеними через головку дротинками та визначають рухи довкола осей: поперечної, стрілової і вертикальної.

Методологічне обґрунтування заняття. Місце людини в природі. Значення анатомії як фундаменту фізичної культури.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №2

ТЕМА: ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ПРО ХРЕБЕТ. ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ ШИЙНИХ І ГРУДНИХ ХРЕБЦІВ.

Мета заняття. Вивчити загальні дані про будову хребта, а також особливості будови шийних і грудних хребців.

Зміст і методика проведення заняття. Демонструють скелет людини і основні частини. Далі ведуть розмову про хребет, його відділи, справжні і несправжні хребці. Користуючись грудним хребцем, вивчають основні елементи хребця. При цьому викладач звертає увагу студентів, як правильно тримати кістку при описуванні та в якому порядку описувати: спочатку основні частини, а потім деталі. Демонструють шийні хребці, вказують особливості їх будови. Підкреслюють їх характерну ознаку — поперечні отвори та визначають різницю в будові I, II і VII шийних хребців. На живому промацують остистий відросток виступного хребця та відповідні відростки грудних хребців. Вивчають особливості будови цих хребців. Підкреслюють їх характерні ознаки — реберні ямки та різниці в будові I, X, XI і XII хребців.

Методологічне обґрунтування заняття. Показати, що лише виходячи з принципів діалектико-матеріалістичної методології природознавство дало наукове пояснення зміни форми і функції хребта в процесі еволюційного розвитку організмів, довело спільність людини і тваринного світу.

Контрольні питання:

1. Поділ хребта на відділи
2. Справжні та несправжні хребці
3. Загальна будова хребця
4. Особливості будови шийних хребців.
5. Різниці в будові I, II, VII шийних хребців.
6. Особливості будови грудних хребців.
7. Різниці в будові I, X, XI, XII хребців.
8. Розвиток хребця, точки скостеніння.

Забезпечення заняття. Атлас, таблиці

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №3

**ТЕМА. ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ ПОПЕРЕКОВИХ
КРИЖОВИХ І КУПРИКОВИХ ХРЕБЦІВ.**

ХРЕБЕТ У ЦІЛОМУ.

Мета заняття. Вивчити особливості будови поперекових крижових, куприкових хребців та хребта в цілому.

Зміст і методика проведення заняття. Спочатку вивчають особливості будови поперекових хребців. Далі переходять до несправжніх хребців. Демонструючи крижову кістку, звертають увагу на її частини, а потім — деталі. Описують будову куприкової кістки. Демонструючи на скелеті хребет у цілому, ведуть співбесіду про його кривини, хребтовий канал і міжхребцеві отвори. Звертають увагу на їх значення та аномалії розвитку. Вияснюють питання про виникнення кривини хребта в дитини.

Методологічне обґрунтування заняття. Розвиток хребта в цілому та його відділів у процесі біологічного і соціального становлення людини. Куприк як приклад регресивного стану, що співіснує з прогресивним розвитком інших відділів хребта, становлячи з ним діалектичну єдність.

Питання професійної орієнтації. Відповідний режим для збереження правильної постави та запобігання патологічним кривинам хребта. Значення систематичних фізичних вправ і гігієнічної гімнастики.

Контрольні питання:

1. Особливості будови поперекових хребців.
2. Будова крижової кістки і куприка, статеві відмінності.
3. Кривини хребта та їх виникнення.
4. Хребтовий канал, міжхребцеві отвори, їх значення.

Забезпечення заняття. Таблиці, атлас.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №4

ТЕМА. БУДОВА РЕБЕР І ГРУДИНИ. ГРУДНА КЛІТКА У ЦІЛОМУ. БУДОВА КЛЮЧИЦІ ТА ЛОПАТКИ

Мета заняття. Вивчити будову грудної клітки, її складових частин та кісток плечового пояса.

Зміст і методика проведення заняття. Демонструють на таблиці грудну клітку та її складові частини. Ставлять питання про поділ ребер на справжні і несправжні, серед останніх виділяють ще коливні. Демонструючи одне із середніх, вивчають його елементи. Підкреслюють різниці в будові I, XI і XII ребер. На відповідних кістках учать відрізнити праве ребро від лівого та сполучати з хребцями. Вивчають будову грудини грудної клітки, її форму, отвори, міжреберні простори. На скелеті поділяють кістки верхньої кінцівки на кістки плечового пояса і вільної верхньої кінцівки. На окремих кістках опитують основні частини і деталі ключиці та лопатки, вчать відрізнити праву ключицю та лопатку від лівої. Промацують на живому виступаючі деталі кісток плечового пояса.

Методологічне обґрунтування заняття. Підкреслити наукові спростування біблійної легенди про кількість ребер у чоловіків і жінок. Вплив професії та соціально-гігієнічних умов праці на форму грудної клітки. Рухомість пояса верхньої кінцівки в зв'язку з функцією останньої як органа праці

Питання професійної орієнтації. Залежність стану важливих внутрішніх органів (серця, легень) від будови грудної клітки. Промацування виступаючих деталей кісток грудної клітки та плечового пояса.

Промацування і рахування ребер на живому.

Контрольні питання

1. Поділ ребер на справжні і несправжні.
2. Будова ребра, різниці в будові I, X, XI і XII ребер.
3. Будова грудини.
4. Грудна клітка в цілому.

5. Форма грудної клітки в залежності від віку, професії, фізичного розвитку, стану здоров'я
6. Поділ скелета верхньої кінцівки.
7. Положення і будова ключиці, відміни правої від лівої
8. Положення і будова лопатки, відміна правої від лівої.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №5

КІСТКИ ПЛЕЧА, ПЕРЕДПЛІЧЧЯ ТА КИСТІ

Мета заняття. Вивчити будову кісток плеча, передпліччя і кисті.

Зміст і методика проведення заняття. Користуючись скелетом, звертають увагу студентів на поділ вільної верхньої кінцівки на частини: плече, передпліччя і кисть. Далі переходять до з'ясування будови плечової кістки та ознак, за якими відрізняються права і ліва кістки. Послідовно разом зі студентами розглядають будову ліктьової та променевої кісток. Звертають увагу на положення кожної з них відносно сусідніх кісток, їх зв'язок з плечовою кісткою і кістками кисті. На живому промацують виступаючі деталі плечової, ліктьової та променевої кісток. Після цього поділяють кисть на відділи: зап'ясток, п'ясток і пальці. Студенти називають кожну кістку зап'ястка за порядком, указуючи на їх розташування в два ряди по чотири. Звертають увагу на зап'ясткову борозну, обмежену двома підвищеннями. Потім переходять до кісток п'ястка і вказують на характерні ознаки ближчих, середніх кінцевих фаланг. На живому учать промацувати кістки: човно подібну, тригранну, горохоподібну, п'ясткові та фаланги.

Методологічне обґрунтування заняття. Значення верхньої кінцівки в процесі становлення людини в світлі теорії антропогенезу.

Питання професійної орієнтації. Промацування доступних деталей кісток верхньої кінцівки.

Контрольні питання.

1. Поділ скелета вільної верхньої кінцівки.
2. Положення і будова плечової кістки, відміни правої кістки від лівої.
3. Положення і будова ліктьової і променевої кісток.
4. Уміння відрізнити кістки правого передпліччя від лівого.
5. Поділ кисті: кістки зап'ястка, п'ястка, фаланги пальців.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №6

ТЕМА: ТАЗОВА ТА СТЕГНОВА КІСТКИ. НАКОЛІНОК.

Мета заняття. Вивчити будову тазової, стегнової кісток та наколінка

Зміст і методика проведення заняття. Користуючись скелетом, вказують на різниці в будові поясу верхніх і нижніх кінцівок. Ділять кістки нижньої кінцівки на кістки таза, стегна гомілки і стопи. На препараті кісткового таза послідовно з'ясовують будову кісток, з яких він складається: тазової крижової і куприкової. На окремих кістках цікавляться поділом тазової кістки на три: клубову, лобкову і сідничну, тіла яких з'єднуються в кульшовій западині. Вивчають деталі кожної кістки, учать відрізнити праву від лівої. Звертають увагу на особливості тазової кістки у дитини.

Розглядають стегнову кістку як найдовшу серед трубчастих кісток, визначають її частини, деталі будови, ознаки кісток, статеві особливості. Вивчають на препаратах будову наколінка.

Методологічне обґрунтування заняття. Визначають особливості в будові плечового і тазового поясів у зв'язку з становленням людини, різною функцією останніх. Залежність розвитку скелета в цілому і, зокрема тазу, від соціальної і трудової діяльності людини.

Питання професіональної орієнтації. Промацування до ступних деталей тазової, стегнової кісток та наколінка. Статеві ознаки великого і малого таза.

Контрольні питання.

1. Поділ кісток нижньої кінцівки.
2. Складові частини таза.
3. Положення і будова клубової кістки.
4. Положення і будова сідничної кістки.
5. Положення і будова лобкової кістки.
6. Положення, будова, статеві відмінності стегнової кістки, відрізнення правої від лівої.
7. Положення і будова наколінка.
8. Пальпація виступаючих частин тазової, стегнової кісток та наколінка.
9. Розвиток тазової, стегнової кісток та наколінка.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №7

ТЕМА: КІСТКИ ГОМІЛКИ ТА СТОПИ

Мета заняття. Вивчити будову та положення кісток гомілки і стопи.

Зміст і методика проведення заняття. Ведуть співбесіду про кістки гомілки: велике- і малогомілкову. На великогомілковій кістці визначають деталі, спроби відрізнення правої від лівої. Вивчають малогомілкову кістку, її положення поділ, частини. Далі ставлять питання про поділ на три відділи: заплесна, плесна і пальці. Вивчають топографію кісток заплесна. На окремих кістках визначають деталі кожної з них, учать відрізнити праву над'ясткову і п'ясткову від лівої. На зв'язаній стопі виділяють кістки плесна, нагадують їх характерні властивості, різницю між кістками плесна і п'ястка. Переходять до поділу пальців на фаланги. На окремих кістках характеризують ближчі, середні, кінцеві фаланги. На живому промацують виступаючі частини кісток гомілки і

стопи.

Питання професіональної орієнтації. Промацування до ступних деталей кісток гомілки та стопи.

Контрольні питання.

1. Положення і будова великогомілкової кістки.
2. Положення і будова малоомілкової кістки.
3. Поділ кісток стопи.
4. Положення і будова кісток заплесна.
5. Положення і будова кісток плесна.
6. Положення і будова кісток пальців стопи.
7. Пальпація виступаючих частин кісток гомілки та стопи.
8. Розвиток кісток гомілки та стопи.
9. Подібності та відмінності в будові між верхньою і нижньою кінцівками в зв'язку з їх функцією.

Забезпечення заняття. Скелет, окремі кістки верхньої та нижньої кінцівок, таблиці.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №8.

ТЕМА: УЧБОВО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАНЯТТЯ З ОСТЕОЛОГИ

Мета заняття. Набути певних науково-дослідницьких навиків з остеології.

Зміст і методика проведення заняття. Викладач нагадує студентам зміст лекції з загальної остеології. Цікавиться засвоєнням цього матеріалу. У бесіді із студентами виявляє їх знання про кісткову тканину, кістку як орган, її розвиток і ріст. При цьому демонструє різні препарати кісток. Під кінець інформує про характер і новизну, зміст і цілі учбово-дослідницького заняття.

Методологічне обґрунтування заняття. Будова і резорбція кісткової речовини як приклад дії закону єдності і боротьби протилежностей.

Стадійність у розвитку кісток як приклад відмирання старого і виникнення нового, як перехід кількісних змін у якісні. Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на ріст і розвиток кісток (фізичні вправи). Взаємовідношення соціального і біологічного в будові кісток.

Питання професійної орієнтації. Практичне значення окістя, кісткового мозку. Значення ЛФК для рухового апарату.

Контрольні питання.

1. Хімічний склад і фізичні властивості кісток.
2. Внутрішня будова кістки.
2. Кістковий мозок, червоний і жовтий, їх роль
3. Окістя, будова і роль.
4. Розвиток і ріст кісток.

Об'єм самостійної праці студента.

1. вивчення мікроструктури кістки на гістопрепаратах, зафарбованих гематоксилін-еозином.

2. морфологія кістки: вимірюють довжину, товщину, ширину кістки та її частин (діафіза, епіфізів)

Визначають співвідношення цих частин.

Результати роботи кожний студент оформляє у вигляді протоколу.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №9

**ТЕМА: ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ПРО СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК.
СПОЛУЧЕННЯ ХРЕБТА**

Мета заняття. Вивчити загальні дані про сполучення кісток. Вивчити детально сполучення справжніх хребців, за винятком, I і II шийних.

Зміст і методика проведення заняття. Ведуть співбесіду по матеріалу лекції з питань загальної остеології. На скелеті і таблицях з'ясовують зі студентами види сполучень кісток, безперервні і переривані. Визначають характеристику кожного з безперервних сполучень. Потім зупиняються на

будові суглоба та його складових частин, допоміжних елементах суглоба, (суглобових дисках, менісках, зв'язках і синовіальних складках). Розбирають і наводять приклади простих, складних, комплексних і комбінованих суглобів. Звертають увагу на порядок описування суглоба: суглобові поверхні кісток, додаткові утвори між поверхнями, суглобова капсула, зв'язки. На окремому хребці пригадують його частини, потрібні для цього заняття. Користуючись скелетом і препаратами, визначають сполучення між тілами хребців: спочатку короткі, а потім довгі. Звертають увагу на будову міжхребцевих дисків на їх поперечному і стріловому розділах. Далі демонструють жовті зв'язки і сполучення між відростками хребців. На живому вивчають рухи окремих відділів хребта.

Методологічне обґрунтування заняття. Значення впливу зовнішніх факторів на розвиток, будову і функцію суглобів. Відносність рухомості і нерухомості в безперервних (нерухомих) і переривних (рухомих) сполученнях кісток.

Питання професійної орієнтації. Значення фізкультури для розвитку будови і функції суглобів та для правильної постави тіла. Значення ЛФК.

Контрольні питання.

1. Безперервні сполучення кісток, зрощення.
2. Загальна будова суглоба та фактори, які сприяють утриманню суглобових поверхонь у зіткненні.
3. Прості, складні, комбіновані суглоби.
4. Класифікація суглобів за формою суглобових поверхонь і осям обертання:
  - одноосьові, двоосьові, багатоосьові суглоби.
5. Сполучення хребта:
  - міжхребцеві диски і зчленування, довгі і короткі зв'язки хребта.

6. Рухи хребта.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 10

**ТЕМА: СПОЛУЧЕННЯ І І 2 ШИЙНИХ ХРЕБЦІВ МІЖ СОБОЮ.
З ЧЕРЕПОМ. СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК ЧЕРЕПА. СУГЛОБИ,
ШВИ, ЗВ'ЯЗКИ. СИНХОНДРОЗИ.
ВИСКОВОНИЖНЬОЩЕЛЕПНИЙ СУГЛОБ**

Мета заняття. Вивчити сполучення атланта, осьово хребця. кісток черепа, висковонижньощелепний суглоб.

Зміст і методика проведення заняття. На потиличній кістці, перших двох шийних хребцях, на препаратах студентам демонструють сполучення І і ІІ шийних хребців між собою та з черепом. На живому вивчають рухи. На цілому черепі звертають увагу на шви та їх види. Вивчають вінцевий, стріловий, лямбдовидний і лускоподібний шви.

Звертають увагу на можливість існування кісток швів та де монструють їх. Вивчають синхондрози черепа. На кістках препаратах і таблицях показують будову висковощелепного суглоба. На живому вивчають рухи в цьому суглобі. Називають сполучення під'язикової кістки.

Методологічне обґрунтування заняття. Залежність форми суглобів від функції, їх розвиток в процесі трудової діяльності. Об'єктивно-діалектичний характер сполучення кісток і їх функція.

Контрольні питання.

1. Атлантаосьові суглоби.
2. Атлантопотиличний суглоб.
3. Перетинки, зв'язки і рухи в даних суглобах.
4. Висковонижньощелепний суглоб:
  - суглобові поверхні і диск;
  - суглобова капсула та зв'язки;
  - рухи в суглобі.
5. Синхондрози і зв'язки черепа.

6. Шви черепа.

Забезпечення заняття. Скелет, череп, окремі кістки, препарати сполучень, таблиці.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №11

ТЕМА: СПОЛУЧЕННЯ РЕБЕР З ХРЕБЦЯМИ І ГРУДИНОЮ. СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК ПОЯСА ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ

Мета заняття. Вивчити сполучення кісток грудної клітки і плечового пояса.

Зміст і методика проведення заняття. Користуючись скелетом, студенти коротко пригадують будову грудної клітки. Потім на окремих кістках і препаратах розбирають реберно-хребцеві суглоби та їх зв'язковий апарат. На препаратах і таблицях розглядають сполучення ребер з грудиною та сполучення ребер між собою. На живому вивчають рухи грудної клітки. Після того, користуючись скелетом, препаратами і таблицями, вивчають будову грудинноключичного і плечових суглобів. На живому показують рухи в них.

Методологічне обґрунтування заняття. Конкретні приклади залежності форми суглобів від функції.

Питання професійної орієнтації. Значення фізкультури і ЛФК для нормального розвитку, будови і функції грудної клітки.

Контрольні питання.

1. Ребернохребцеві суглоби: суглоб головки ребра, ребернопоперечний суглоб.
2. Грудиннореберні суглоби;
3. Нерухомі сполучення кісток грудної клітки;
4. Рухи грудної клітки;
5. Грудинноключичний суглоб, будова і функція.
6. Надплечоключичний суглоб, будова і функція,

6. Забезпечення заняття. Атлас, таблиці.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

ТЕМА: ПЛЕЧОВИЙ І ЛІКТЬОВИЙ СУГЛОБИ. СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК ПЕРЕДПЛІЧЧЯ

Мета заняття: Вивчити будову й функцію плечового та ліктьового суглобів і сполучень кісток передпліччя.

Зміст і методика проведення заняття. Студенти користуються скелетом, окремими кістками і препаратами, розповідають про будову плечового суглоба. Підкреслюють, що це єдиний суглоб, через порожнину якого проходить сухожилок м'яза. На живому демонструють рухи плечового суглоба. Далі розбирають будову ліктьового суглоба, що складається з трьох. На окремих кістках і препаратах демонструють його будову, на живому – функцію. Пізніше вивчають будову дальшого променеліктьового суглоба. Підкреслюють спільну функцію обох променеліктьових суглобів, показуючи її на живому.

Методологічне обґрунтування заняття. Залежність між формою суглоба та його функцією, їх розвиток в процесі трудової діяльності. Об'єктивно діалектичний характер конструкцій різних сполучень кісток в залежності від їх функцій.

Питання професійної орієнтації. Найбільша вільність рухів у плечовому суглобі в порівнянні з іншими, але найбільша частота вивихів у ньому.

Контрольні питання.

1. Будова плечового суглоба, суглобові поверхні, прикріплення капсули, можливі рухи.
2. Поділ ліктьового суглоба, суглобові поверхні, прикріплення капсули, зв'язки.
3. Класифікація окремих частин ліктьового суглоба, рухи в них.
4. Міжкісткова перетинка передпліччя.

5.Будова і функція дальшого променеліктьового суглоба.

Забезпечення заняття. Скелет, окремі кістки, таблиці.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ № 13.

ТЕМА. ПРОМЕНЕЗАП'ЯСТКОВИЙ СУГЛОБ. СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК КИСТІ

Мета заняття. Вивчити будову і функцію променеза-п'ясткового суглоба та сполучень кісток кисті.

Зміст і методика проведення заняття. На скелеті, окремих кістках і препаратах студенти вивчають променезап'ястковий суглоб. На живому демонструють його функцію. Потім демонструють по черзі сполучення кісток кисті, а саме суглоби: середньозап'ястковий і міжзап'ястковий, гороховидної кістки. На препараті показують канал зап'ястка. Далі демонструють суглоби: зап'ястковоп'ясткові, зокрема великого пальця, міжп'ясткові, п'ястковофалангові і міжфалангові. На живому показують рухи в суглобах кисті.

Методологічне обґрунтування заняття. Якісні, перетворення сполучень верхньої кінцівки як органа праці в процесі антропогенезу.

Контрольні питання.

- 1.Промене-зап'ястковий суглоб, суглобові поверхні, зв'язки, функція.
- 2.Середньозап'ястковий і міжзап'ясткові суглоби, будова, функція.
- 3.Суглоб гороховидної кістки, будова, функція.
- 4.Канал зап'ястка.
- 5.Зап'ястковоп'ясткові суглоби, будова, функція.
- 6.Зап'ястковоп'ястковий суглоб великого пальця, будова, функція.
- 7.Міжп'ясткові суглоби.
8. П'ястковофлангові суглоби, будова, функція
- 9 . Міжфлангові суглоби кисті, будова, функція
10. Роль верхньої кінцівки в становленні людини.

Забезпечення заняття. Атлас, таблиці.

**ТЕМА: СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК ТАЗА. ТАЗ У ЦІЛОМУ
ВАЖЛИВІШІ РОЗМІРИ ЖІНОЧОГО ТАЗА. КУЛЬШОВИЙ
СУГЛОБ**

Мета заняття. Вивчити сполучення кісток таза. Вивчити таз у цілому, зокрема його статеві відмінності. Вивчити будову і функцію кульшового суглоба.

Зміст і методика проведення заняття. Студенти діляться набутими знаннями про скелет і користуючись препаратами, демонструють крижовокулубовий суглоб і лобкове зрощення. На препараті показують позасуглобові зв'язки таза, затульні перетинку і канал та утворені зв'язками великий і малий сідничні отвори. Демонструють крижовокуприкове зчленування, порівнюючи його складові частини з відповідними частинами міжхребцевих сполучень.

На скелеті поділяють таз на великий і малий. Вивчають статеві різниці таза. Демонструють верхній і нижній отвори таза. Далі подають стріловий, поперечний, косий розміри верхнього отвору та стріловий і поперечний нижнього (у жіночому тазі). Вивчають вісь і нахил жіночого таза. На кістках і препаратах демонструють будову кульшового суглоба, на живому – його функцію.

Методологічне обґрунтування заняття. Будова таза в світлі філо і онтогенезу. Залежність його будови від різної функції в обох статей.

Питання професійної орієнтації. Роль таза під час пологів. Деяка рухомість у той час між кістками таза.

Контрольні питання.

1. Крижовокулубовий суглоб.
2. Крижовокуприкове зчленування.
3. Синдесмози таза, лобкове зрощення.
4. Таз у цілому, тазова порожнина, його філогенез.
5. Різниця в будові чоловічого та жіночого тазів.
6. Кульшовий суглоб:

- суглобові поверхні, прикріплення капсули, зв'язки, функція.

Забезпечення заняття. Атлас, таблиці.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №15.

ТЕМА: КОЛІННИЙ СУГЛОБ, СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК ГОМІЛКИ:

Мета заняття. Вивчити будову і функцію колінного суглоба та сполучень кісток гомілки.

Зміст і методика проведення заняття. Студенти, користуючись скелетом, окремими кістками і препаратами, демонструють будову колінного суглоба — найбільшого в людському тілі. Звертають увагу на важливіші синовіальні сумки ділянки колінного суглоба. На живому показують рухи в цілому суглобі, звертають увагу на можливість обертальних рухів при зігнутому коліні, що є в зв'язку з його будовою. Потім демонструють будову великомалогомілкового суглоба, міжкісткові перетинки гомілки і великомалогомілкового синдесмоза.

Методологічне обґрунтування заняття. Різниця видів сполучень між кістками гомілки і передпліччя в зв'язку з їх різною функцією в людини. Роль верхньої кінцівки в становленні людини.

Питання професійної орієнтації. Роль підшкірних синовіальних сумок (передколінної і горбистості великогомілкової кістки) та менісків колінного суглоба.

Контрольні питання.

1. Колінний суглоб: — суглобові поверхні;
2. меніски і внутрішньосуглобові зв'язки;
3. прикріплення капсули;
4. інші зв'язки;
5. синовіальні сумки ділянки колінного суглоба;
6. класифікація і функції сумок колінного суглоба
  - б) Великомалогомілковий суглоб.
  - в) Міжкісткова перетинка гомілки.
  - г) Великомалогомілковий синдесмоз.

- д) Різниці будови і функції між сполученнями гомілки і передпліччя в зв'язку з їх функцією.

Забезпечення заняття. Атлас, таблиці.

З А Н Я Т Т Я № 16

ТЕМА: ГОМІЛКОВОСТОПНИЙ СУГЛОБ. СПОЛУЧЕННЯ КІСТОК СТОПИ. СКЛЕПІННЯ СТОПИ

Мета заняття. Вивчити будову і функцію сполучень кісток стопи.

Зміст і методика проведення заняття. Студенти при скелеті, на окремих кістках і препаратах розповідають про будову надп'ястковоголінкового суглоба. Потім, користуючись скелетом, препаратами і розпилами сполучень стопи, демонструють будову суглобів: піднадп'ясткового, надп'ястковочовнопо-дібного, п'ятковокубовидного, клинчовноподібного, заплес-нових і міжплеснових. Підкреслюють доступ і ключі до поперечного суглоба заплесна та заплесноплеснових. Демонструють будову плеснофалангових і міжфалангових суглобів стопи. На живому вивчають рухи в суглобах стопи. Підкреслюють значення зв'язок стопи для її склепіння. На скелеті демонструють поздовжнє і поперечне склепіння стопи, підкреслюючи їх роль.

Методологічне обґрунтування заняття. Склепіння стопи – характерне для людини. Роль нижньої кінцівки в антропогенезі

Питання професійної орієнтації. Практичне значення поперечного суглоба заплесна і заплесноплеснових суглобів. Шкідливість ношення невідповідного взуття для утримання нормальних для людини склепінь стопи.

Контрольні питання.

1. Надп'ястковоголінковий суглоб: суглобові поверхні, капсула, зв'язки, функція.
2. Будова і функція піднадп'ясткового суглоба.

3. Будова і функція над'яtkово-пяtkово-човноподібного суглоба, функція п'яtkовокубовидного суглоба, функція клинчовноподібного суглоба.

4 Будова і функція заплесноплеснових і міжплеснових суглобів.

є) Практичне значення поперечного суглоба заплесна та заплесноплеснових суглобів, їх ключі.

ж) Будова і функція плеснофалангових суглобів.

з) Будова і функція міжфалангових суглобів стопи,

й) Поздовжнє і поперечне склепіння стопи, будова і функціональне значення.

Забезпечення заняття. Атлас, таблиці.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ ЗАНЯТТЯ № 17.

ТЕМА: ПІДСУМКОВЕ ЗАНЯТТЯ З ОСТЕОАРТРОЛОГІЇ

Мета заняття. Виявити знання, набуті студентами протягом практичного вивчення остеології та синдесмології. Пов'язати практичні знання з лекційним матеріалом. Привернути увагу до найважливіших питань цього розділу анатомії.

Зміст і методика проведення заняття. Викладач залучає до бесіди всіх студентів, вносячи доповнення та пояснення. Відповідну увагу приділяють лекційному матеріалу, підкреслюючи роль вітчизняних вчених у вивченні кісткової системи та її сполучень. Далі відзначають те, що має важливе практичне значення. Звертають увагу на вміння орієнтуватись в будові кісткових і синдесмологічних препаратів в топографії кісток, сполучень між ними та вміння продемонструвати на собі різні види рухів у суглобах. Звертають увагу на вікові особливості, варіанти і аномалії кісток та суглобів.

Методологічне обґрунтування заняття. Перевірити вміння студентів давати діалектично-матеріалістичне тлумачення структури і функції складових елементів остеології. Зв'язок будови кісток з розвитком і функцією.

Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на ріст і розвиток кісток і сполучень. Теорія антропогенезу.

Питання професійної орієнтації. Уміння орієнтуватись у будові кісток, їх сполучень на живому. Проекція суглобів і важливіших зв'язок на цілому організмі. Вплив фізкультури і ЛФК на морфофункціональні особливості будови кісток та їх сполучень.

Контрольні питання.

1. Класифікація кісток.
2. Хімічний склад та фізичні властивості кісток.
3. Внутрішня будова кістки.
4. Кістковий мозок, окістя.
5. Розвиток і ріст кісток.
6. Особливості будови хребта у різних його відділах.
7. Будова ребер і грудини.
8. Хребет і грудна клітка в цілому.
9. Кістки верхньої кінцівки.
10. Кістки нижньої кінцівки.
11. Окремі кістки черепа.
12. Череп у цілому, його форми мінливості, вікові і статеві особливості.
13. Загальні дані про сполучення кісток. Нерухомі і рухомі сполучення.
14. Елементи суглоба та фактори, які сприяють утриманню суглобових поверхонь у зіткненні.
15. Класифікація суглобів за формою суглобових поверхонь і осями обертання.
16. Сполучення між хребцями, крижовою і куприковою кістками, хребтом і черепом.
17. Сполучення ребер з хребцями і грудиною.
18. Висково-нижньощелепний суглоб, нерухомі сполучення кісток черепа.

19. Сполучення кісток верхньої кінцівки.

20. Сполучення кісток нижньої кінцівки.

Забезпечення заняття. Атлас, таблиці.

